Oscus
KOHALIKU ELU
TEADMUSKESKUS

Kagu-Eesti ettevõtluse hetkeseis ja tulevikuväljavaated

Märts 2025

Sisukord

Vastajate profiil **3**
Kagu-Eesti maine ettevõtluse vaatest **5**
Piirkonna suurimad tugevused ettevõtluse seisukohalt **5**
Kagu-Eesti ettevõtluse edulood **6**
Ettevõtluse väljakutsed **7**
Omavalitsuste toetus ja koostöö 7
Taristu (teed, transport, kommunikatsioonivõrgud, ligipääsetavus) 7
Tugiteenused 8
Erasektori poolt pakutavad teenused 8
Tööjõuga seonduvad väljakutsed 9
Kaugtöö ja kaugtöökeskused - kas täiendav võimalus võimalus ettevõtte arenguks/laienemiseks? 9
Kas tööstusalad loovad täiendavaid võimalusi arenguks/laienemiseks? 10
Mis takistab enim investeeringute tulekut piirkonda? 11
Kommunikatsioon ja koostöö **12**
Soovitused **13**
Laienemisplaanid 13
Kas soovitaksite teistel ettevõtetel tulla Kagu-Eestisse tegutsema? 13
Kuidas saavad arenduskeskused toetada ettevõtete kasvu? 14
Piirkonna arengueeldused ja ressursid **14**
1. Peamised arengueeldused 14
Majandus ja ettevõtlus 14
Infrastruktuur ja taristu 15
Haridus ja tööjõud 15
Turism ja keskkond 15
2. Piirkonna ressursid 15
Loodus ja elukeskkond 15
Inimkapital ja ettevõtlusvõrgustik 15
Majanduslikud stiimulid 16
Arengueelduste ja ressursside kokkuvõte 17

Sissejuhatus

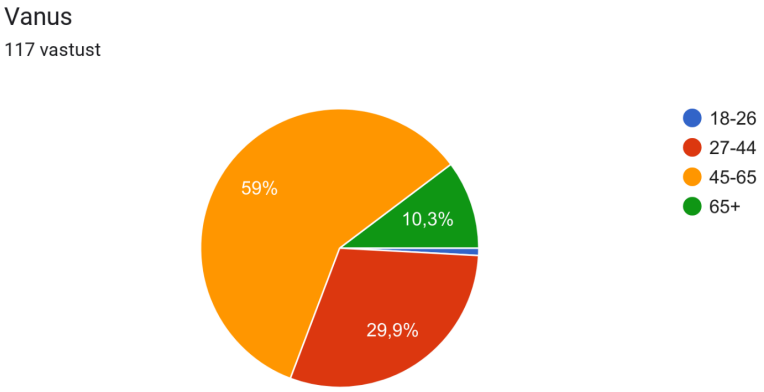
Ettevõtjate küsitlus oli avatud perioodil 24.01-16.02.2025. Küsimustikku levitasid Kagu-Eesti omavalitsused ja arendusorganisatsioonid oma kanalites. Vastuseid kogunes 119, vastanutest 64,1% olid mehed ja 35,9% naised.

Ülevaade on koostatud sisendina valmivale Kagu-Eesti turundus- ja mainekujunduskavale 2025-2030 ja on seetõttu käsitletav töödokumendina, mitte eraldiseisva laiapõhjalise ettevõtlusuuringuna.

Vastajate profiil

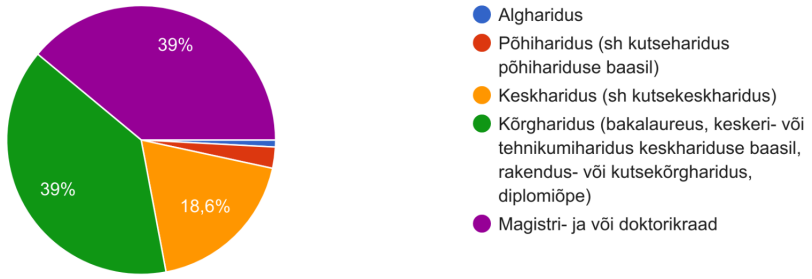
Enamik vastajatest (91,5%) märkis oma rolliks juhatuse liige. Vähesel määral oli vastajate hulgas ka spetsialiste (5,1%) ning valdkonna või osakonna juhte (3,4%).

Vanuseliselt olid enamik vastajaid kas keskealised või vanemad - 59% vanuses 45-65 ja 10,3% vanuses 65+. Vaid 29,9% vastanutest oli vahemikus 27-44 eluaastat, nooremas vanusegrupis vastajaid oli vaid üks.
Üle 78% vastajatest omas kõrgharidust, mis jagunes võrdselt bakalauruse või rakenduskõrghariduse ning magistri- ja doktorikraadiga vastajate vahe (mõlemaid vastavalt 39%)l. Keskharidusega vastajaid oli 18,6% ning põhi- või kutsehariduse põhihariduse baasil olid märkinud 3 vastajat ning alushariduse 1 vastaja.

Haridustase

118 vastust

Protsentuaalselt kõige enam vastajaid (17,8%) oli Põlva ja Otepää valdadest. Järgnesid Võru vald (12,7%), Valga ja Rõuge vald (11%), Tõrva vald (9,3%), Setomaa vald (7,6%) ja Räpina (5.9%). Alla 5% vastanutest oli Kanepi vallast ja Võru linnast ning ühtegi vastust ei olnud Antsla vallast. Maakondlikult jagunesid osakaalud vastavalt Põlvamaa 27,2%, Valgamaa 38,1% ja Võrumaa 34,7%.

78,8% vastanutest tegutseb kuni 10 töötajaga mikroettevõtetes ja 16,9% väikeettevõtetes (11-50 töötajat). Vaid 4 vastajat märkisid ettevõtte suuruseks 51-250 töötajat ning 1 rohkem kui 250 töötajat.

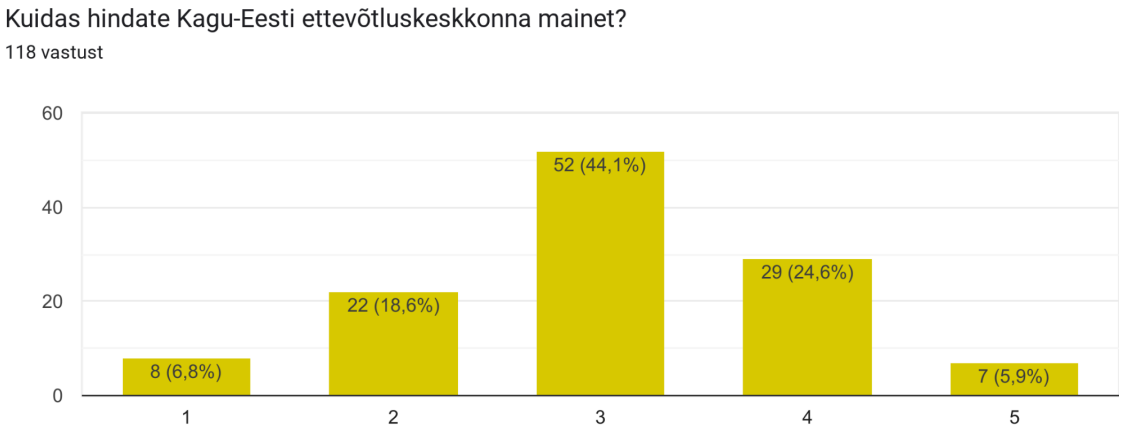
Sektoriaalse jaotuse pilt on mitmekülgne. Suurim osakaal vastajatest märkis valdkonnaks töötleva tööstuse (19,8%), sellele järgnesid muud teenindavad tegevused (välja arvatud toit ja majutus) 14,7, majutus ja toitlustus 11,2, ehitus 10,3 ja põllumajandus, metsandus ja kalandus 9,5 protsendiga. Lisaks eelnevale saab välja tuua veel kunsti, spordi ning vaba aja sektori (7,8%) ning hulgi- ja jaekaubanduse (5,2%). Vastuste hulk ülejäänud valdkondades ei küündinud üle 5%.

Sektor

116 vastust

Kagu-Eesti maine ettevõtluse vaatest

Veidi alla poole vastanutest (44,1%) hindas ettevõtluse mainet keskmiselt (5 palli skaalal hindega 3). Positiivseks (4-5 palli) hindasid mainet 30,5% vastajatest ja negatiivseks (1-2 palli) 25,4%. Proportsionaalselt suur hulk keskmisi hinnanguid viitab sellele, et maine pole väga halb ega ka hea, vaid pigem neutraalne, väikese kaldega positiivse suunas. See näitab, et enamik inimesi peab olukorda **parandamist vajavaks, kuid mitte täiesti kehvaks**. Maine pole kriitiliselt halb, kuid ettevõtluskeskkond ei ole ka eriti atraktiivne. Sellest võib järeldada, et nähakse nii takistusi kui ka võimalusi.

Hoolimata keskmisest, veidi isegi positiivsele poolele kalduvast hinnangust ettevõtluskeskkonna mainele, leiab enamik vastanutest, et viimase viie aasta jooksul on elu piirkonnas läinud pigem oluliselt halvemaks.

Piirkonna suurimad tugevused ettevõtluse seisukohalt

Kuna tegemist ei olnud kohustusliku küsimusega, siis kokku oli vastajaid sellele küsimusele 98, millest omakorda 17 vastajat märkisid vastuseks kas kriipsu või kirjutasid, et tugevusi välja tuua ei osata. Juuresoleval sõnapilvel on sarnased vastused koondatud ühiste märksõnade alla.

Kagu-Eesti ettevõtluse edulood

Edulugude all tõid vastajad välja väga palju erinevaid ettevõtteid paljudest valdkondadest. Kokku mainiti vastustes 75 ettevõtet. Nii suur hulk positiivseid näiteid kinnitab, et edukas ettevõtlus Kagu-Eestis on võimalik.

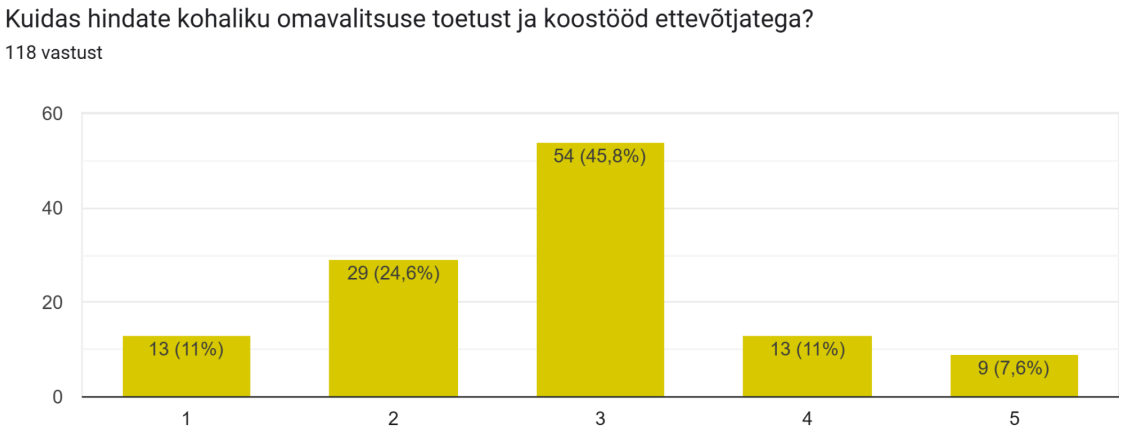
Kõige enam toodi edulugudena välja piirkonna puidutööstuse ettevõtteid nagu Peetri Puit/ Arcwood, Barrus, Combiwood, UPM Kymmene/ Otepää Vineeritehas, aga silma paistsid ka toiduvaldkonna ettevõtted - Cristella, Nopri, Värska Originaal AS, Kodas ning restoranid Kolm Sõsarat ja Malmizza. Välja toodi ka Tehvandi suusakeskust ning põllumajandusettevõtteid üldiselt.

Lisaks märgiti ära mitmesuguseid projekte või ka piirkonna üldist turundust. Vastustes välja toodud mõtteid ja edulugusid annab väga hästi pakendada ning kasutada piirkonna turunduses.

Ettevõtluse väljakutsed

Omavalitsuste toetus ja koostöö

Nagu ka ettevõtluse mainet, nii hindavad vastajad ka kohaliku omavalitsuse toetust ja koostööd ettevõtjatega keskmiselt, aga positiivsete hinnete osakaal on siin oluliselt väiksem - 4-5 palli andis hindeks vaid 18,6% vastanutest ning hinnetele 1 või 2 hindas koostööd ja toetust 35,6% vastanutest, mis viitab, et rahulolu on pigem madal. Kuna kõige levinum hinne on 3, võib järeldada, et hinnang toetusele ja koostööle on pigem neutraalne, kuid vajab parandamist, et jõuda suurema rahuloluni.

Taristu (teed, transport, kommunikatsioonivõrgud, ligipääsetavus)

Positiivsete ja neutraalsete hinnangute osakaal selle küsimuse puhul oli veidi suurem, aga mitte oluliselt. Välja toodud probleemid olid oma olemuselt sarnased. Kõige enam toodi negatiivse poole pealt välja teede ehitust ja korrashoidu. Samuti kerkis esile kõvakattega teede puudumine. Ka ettevõtetele ligipääsu vaatest. Mitmel korral mainiti ka lumekoristust.
Võrdlemisi palju kriitikat said erinevad side- ja kommunikatsioonivõrguga seotud teemad. Alates mobiilside levist ja lõpetades riigi läbikukkunud valguskaabli projektiga.

Ootuspäraselt tunnetavad probleemi eelkõige maapiirkondade ettevõtjad. Asulates tegutsevatelt ettevõtjatelt on tagasiside pigem positiivne nii taristu kui sidelahenduste osas.
Sagedase probleemina toodi välja ka transpordiühendusi ning elektrit - nii selle ebastabiilsust, kõrget hinda kui elektrivõrgu võimsuste suurendamise kallist tasu.

Tugiteenused

Tugiteenuste küsimustele vastasid paljud, et otseselt millestki puudust ei tunta. Oli ka neid, kelle vastustest võis tajuda varasemast pettumusest tulenevat suhtumist. Ühtegi reljeefset probleemi või mustrit vastustest välja ei joonistunud, aga puudust tunti teatud puhkudel juriidilistest teenustest, müügiabist/müügikoolitustest, abist projektide kirjutamisel, väikeettevõtluse arendamise toetustest ja/või laenukäendusest, piirkonna ühisest mainekujundusest, taskukohastest elupindadest, ühistranspordist, toimivast internetist.
Kõike enam leidis äramärkimist koostöö - ühised platvormid, vaba ettevõtjate ümarlaud, tihedam ettevõtjate baasvõrgustik, keda koostööpartneritena kaasata jne.

Erasektori poolt pakutavad teenused

Äramärkimist leidsid:

- Kiire internet;
- müügiteenus;
- tööjõu rent;
- laste ja noorte huvitegevus;
- vajaduspõhine transport;
- Wolt/Bolt;
- korralik hotell Põlvasse;
- meelelahutus, ööklubi;
- jõusaal, kino;
- õigusabi;
- autoremonditöökojad;
- pesulad;
- takso;
- pakiautomaadi olemasolu;
- oskustöölised ja nende teenuste (paindlik) kättesaadavus;
- pangakontor;
- elektrivõrgu kontor;
- sünnitusosakond;
- kohalike (toidu)toodete ja aiasaaduste pakkumine puhkepiirkondade vahetus läheduses;
- kultuur;
- võimalus mõistliku hinnaga tarvikuid, varuosi ja materjale kohapealt hankida;
- mõistlike tingimustega pangalaenud;
- eluasemete ehitus ja rent;
- valguskaabel ja telefonilevi;
- tugiteenuste koondumine ühte kohta;
- kohalik kauplus;
- ehitustööd;
- kohalik tooraine;
- taluturg;
- post/kullerid.

Tööjõuga seonduvad väljakutsed

Küsitluses välja toodud peamised väljakutsed võtab suures osas kokku alljärgnev tsitaat:

> "*Oskustööliste puudus, seda nii kutse- kui ka kõrgtasemel. Täiendavalt jääb ka silma, et liiga palju on haigeid ja kõikvõimalike sots.toetusi taga ajavaid inimesi. Siin peab ka riigi hoiak muutuma, ei saa nii palju külvata sots.abi*!"

Lisaks sageli välja toodud probleemile, et puudu on igal tasemel kvalifitseeritud tööjõust, eriti nooremas eas, toodi mitmel puhul välja, et probleeme on ka tööjõu usaldusväärsusega ning laiemalt sooviga tööd teha ja/või edasi areneda. Palgasoovid on ebarealistlikud ning ei ole sageli kooskõlas töötaja haridustasemega, samuti ei olda valmis täiskohaga töötamiseks. Selle asemel eelistavad paljud elada toetustest.

Mainiti ka kõrgeid makse, muret töötajate motiveerimise pärast tingimustes, kus puudub võimekus palka tõsta ning probleemi kvaliteetsete elupindadega. Huvitava nüansina tuli paaril juhul välja, et omaette probleemiks on teatud juhtudel ka autojuhilubade puudumine.

Kaugtöö ja kaugtöökeskused - kas täiendav võimalus võimalus ettevõtte arenguks/laienemiseks?

Enamik vastajaid leidis, et ettevõtte arenguks ja laienemiseks kaugtöökeskustest pigem (nende ettevõtte vaatest) abi ei ole. Paljud mainisid, et kohtades, kus võimalik, nad täna juba kaugtööd ka rakendavad, aga suurem osa tööst tuleb ära teha siiski kohapeal.

Mitmed vastajad leidsid, et kaugtöö iseenesest on vajalik ning aitab teatud ametikohtade puhul muuta töötajate leidmise paindlikumaks, aga pigem kaugtöökeskustel suurt väärtust ei nähtud. Mitmed vastajad nõustusid, et kaugtöö võimalused on tänuväärsed, aga nende ettevõtte vaatest siiski teostamatud. Oli ka neid, kelle hinnangul kõigil, kellel vaja, on selleks täna endale juba võimalused loodud.

Üks kommentaar tõi kaugtöö osas välja ka konkreetsema positsioneeringu:

> *"Meie puhul kindlasti ja ma näen selles sektoris väga suurt potentsiaali. Ja seda just selles osas, et inimene saaks olla ise ja omaette. Tihtipeale suurlinna kärast tulev inimene ei soovi teha kaugtööd kusagil rahvast täis turismitalus või hotellis. Ta tahab täielikku privaatsust."*

Kaugtööd nähti pigem avaliku sektori pärusmaana, aga ka müügi- ja arendustegevuse, klienditeeninduse ning turunduse valdkonnas, vähendades sõitmisele kuluvat aega. Kaugtöö aspektist toodi probleemkohana välja sideühendused.

Ettevõtluse väljakutsete vallapõhises analüüsis ei saa väga tugevalt valdu konkreetselt ühe või teise probleemiga seostada - mured olid läbivalt siiski üsna sarnased. Siiski on järgnevalt toodud välja rohkem äramärkimist leidnud teemad:

- Kanepi vald: kvaliteetse tööjõu puudus;
- Otepää vald: keskkonnaalased piirangud/nõuded, ääremaastumine;
- Põlva vald: elutähtsate teenuste lahkumine piirkonnast, kohaliku omavalitsuse kaugus ettevõtjatest, rahvaarvu vähenemine;
- Rõuge vald: kaugus turgudest ja tõmbekeskustest, Nursipalu, kehv taristu;
- Tõrva vald: ühendused, energia, teed
- Valga vald: valla ja ettevõtjate koostöö puudumine, riiklik poliitika, madalad palgad
- Võru vald: Nursipalu, rahvastiku vähesus, kaugus tõmbekeskustest ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavus
- Võru linna ning Räpina ja Setomaa valdade puhul oli tagasiside mitmekülgne ja eraldi esilekerkivaid teemasid ei olnud.

Kas tööstusalad loovad täiendavaid võimalusi arenguks/laienemiseks?

Positiivselt vastanud põhjendavad tööstusalade loomise vajalikkust eelkõige piirkonna üldise arenguga ning leiavad, et alade loomine meelitab piirkonda uusi elanikke. Samas rõhutatakse, et võtmetähtsusega on korralik taristu, kommunikatsioonid ja ligipääsetavus. Nähakse võimalusi koostööks ja sünergiaks.

On kommentaare, mis viitavad sellele, et tööstusalade arendamise puhul on väga oluline kommunikatsioon ja hirmude mahavõtmine - kardetakse, et tööstusalade loomine mõjutab negatiivses suunas elukeskkonna atraktiivsust:

> *“Pigem vastupidi. Ma näen, et Kagu-Eesti tugevus on loodus, pärimuskulutuur, puhas keskkond ja seda valdkonda arendades tööstusalad pigem mängivad vastu.”*

Eitavaid vastuseid kogunes veidi üle 40 ja need võib jagada kolmeks:

- Ei nähta vajadust, kuna vastaja ettevõtte profiil on teistsugune ja/või on pind juba olemas;
- Ei usuta tööstusalade edusse, kuna piirkonnas valitseb suur tööjõupuudus;
- Vastusel puudub kas põhjendus või vihjab vastus murele looduskeskkonna pärast.

Mis takistab enim investeeringute tulekut piirkonda?

Piirkonnaüleselt võib enam esile kerkinud probleemid jaotada viieks:

1. **Geograafiline kaugus ja regionaalpoliitika puudumine**
    - Puudub riiklik regionaalpoliitika, mis toetaks äärealade ettevõtlust;
    - Kaugus tõmbekeskustest vähendab atraktiivsust;
    - Riigi vähene toetus, mistõttu investeeringud koonduvad suurematesse keskustesse
2. **Tööjõupuudus ja elamispindade nappus**
    - Elanikkond väheneb, noored lahkuvad ja tööjõu sissevool on minimaalne;
    - Puuduvad elamispinnad - see takistab uute perede ja töötajate piirkonda kolimist;
    - Kvalifitseeritud tööjõu puudumine.
3. **Investeeringute ja ettevõtluse takistused**
    - Ettevõtete rajamine on keeruline bürokraatlike nõuete ja regulatsioonide tõttu;
    - Alustavatel ettevõtetel puudub kapital ning pangad ei anna laene äärealadel tegutsejatele;
    - Tööjõupuudus ja nõrk taristu takistavad tööstuse arengut.
4. **Kohalike omavalitsuste ja kogukondade vastuseis ja/või toetuse puudumine**
    - KOV juhtide ebapiisav otsustusvõime;
    - Hirm uute tööstusprojektide ja infrastruktuuriarenduste ees;
    - Kogukonna vastuseis kõigele uuele.
5. **Madal konkurentsivõime ja kehv maine**
    - Piirkond ei eristu konkurentsieelisena teistest piirkondadest;
    - Poliitiline ebastabiilsus (paiguti), kõrged maksud ja negatiivne kuvand vähendavad investeeringuid;
    - Kehv taristu ja transpordiühendused takistavad ettevõtluse arengut.

Maakonnapõhiselt toodi takistavate teguritena enam välja järgmist (vallapõhisteks üldistusteks ei olnud piisavalt infot):

Põlvamaa

Tööjõuprobleemid ja rahva vähesus, Eesti äärealasid toetava regionaalpoliitika puudumine ja kohalike juhtide vähene otsustusvõime ning tugi, piirkonna vähene atraktiivsus ning tugevate eestvedajate puudus.

Valgamaa

Valgamaa vastustest kumasid läbi enamasti samad teemad - piirkonna madal atraktiivsus, erinevad tööjõuprobleemid, kaugus tõmbekeskustest, aga esile tõusid ka kohalike omavalitsuste passiivsus ja/või võimuvõitlus ning probleemid laenu saamisega.

Võrumaa

Võrumaa kõige suurematekskitsaskohtadeks on rahvastiku teemad - inimeste väljavool piirkonnast ja tööjõu puudus ning kaugus tõmbekeskustest. Palju tähelepanu said ka puudulik regionaalpoliitika ja rahva vastuseis tootmisele.

Kommunikatsioon ja koostöö

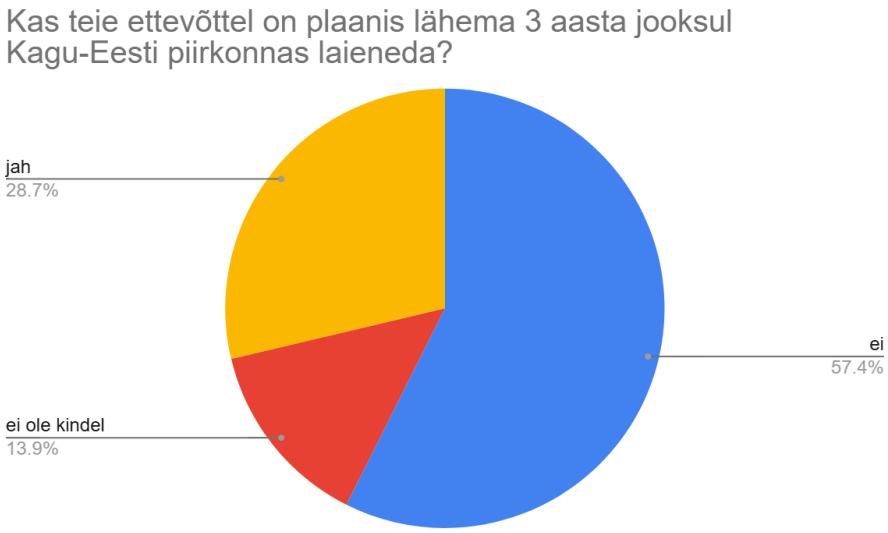
Hinnangud kohalike omavalitsuste ettevõtjatesuunalisele kommunikatsioonile on seinast seina, aga ühtegi seisukohta selgelt esile ei tõuse.

Vastustest jääb teataval määral mulje, et pigem suheldakse arenduskeskustega ja/või otsitakse infot ise ning vallas aetakse asju nii vähe kui võimalik. Mitmel juhul on mainitud dubleerimist (arenduskeskused ja KOVid pakuvad sama/sarnast infot). Märgiti, et nii KOV kui ettevõtlusnõustamine võiksid olla järjekindlamad ja süsteemsemad.

Ettevõtjatevahelisi koostöövõimalusi hindasid vastajad pigem heaks. Leiti, et erinevaid organisatsioone ja võrgustikke on täna juba pigem piisavalt, **juurde ei peaks tegema**. Rõhutati ka, et ettevõtjad leiavad koostöö tegemiseks võimalused kui selleks on vajadus. Võrgustike eestvedamise osas pigem hinnati, et kuna piirkonnas on eelkõige väike- ja mikroettevõtted, siis läheb põhiosa fookusest nö ellujäämisele ning ettevõtjatel endil ei ole piisavalt ressurssi, et võrgustikke eest vedada.

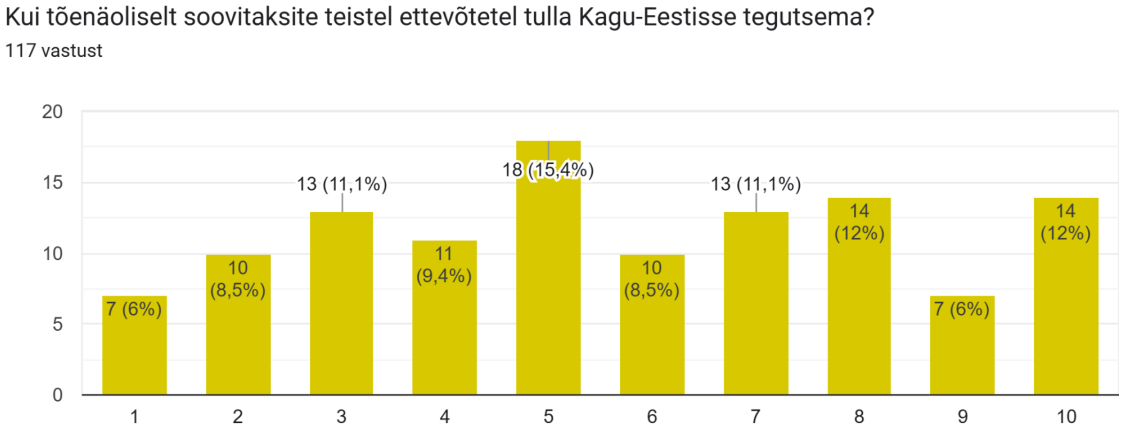
Soovitused

Laienemisplaanid

Sellele küsimusele oli vastamata jätnud 8 ettevõtjat. Konkreetseid “ei” vastuseid oli kokku 41, ülejäänud vastuste puhul oli näha, et teatud tingimuste muutumisel (riigi regionaalpoliitika, lahendused tööjõule) vaadatakse need otsused üle.

Kas soovitaksite teistel ettevõtetel tulla Kagu-Eestisse tegutsema?

Promootorid (hinne 9-10): 18%
Passiivsed (hinne 7-8): 23,1%
Rahulolematud (hinne 1-6): 59%

Aritmeetiline keskmine on 5.69, mis viitab sellele, et vastajad on soovitamise osas pigem neutraalsed või veidi skeptilised.
Ettevõtete puhul kasutatakse hindamiseks ka soovitusindeksit (*Net Promoter Score - NPS*). Kagu-Eesti ettevõtluse soovitusindeks näitab hetkeseisu oluliselt mustemates toonides: 18% - 59% = -41, mis on üsna madal skoor. Ettevõtlusega seonduvate peamiste kitsaskohtade likvideerimine aitab oluliselt tõsta ka soovitusindeksit.

Kuidas saavad arenduskeskused toetada ettevõtete kasvu?

Läbimõeldud turundus ja mainekujundus, mis oleks koordineeritud ja erinevate omavalitsuste vahelises koostöös. Poliitiline *lobby* nii toetuste, maksusoodustuse kui piirkonna üldise elujärje osas. Sisulisem tugi, mitte pikad koosolekud. Abi projektide koostamisel ja individuaalsed lahendused, koostööformaatide pakkumine. Selgitustöö piirkonna elanikele, et tööstus ei riku loodust ja elukeskkonda - saab toota ka loodust säästvalt.

> *“Kagu-Eesti ettevõtlusprogrammi paindlikuks kujundamise kaudu - oleks õlekõrs, mida üleriiklikud programmid ei võimalda - kellegi individuaalse arengupiduri kõrvaldamiseks.”*

> *“Ikka selle mõtteviisiga, et koos paistame kaugemale, kultiveerimine ja elus hoidmine. Ettevõtjad peavad olema omavahel tuttavad, siis ei tajuta teist konkurendina, vaid kolleegi ja koostööpartnerina. Siin aitavadki kaasa igasugused võrgustumised, ühised koolituspäevad, ümarlauad, koos käimised.”*

Teemad keskvalitsuse lauale

1. Regionaalpoliitika ja maksusoodustused

- Vajadus erisustega maksupoliitika järele, et äärealadel oleks ettevõtlus atraktiivsem.
- Automaksu ja majutusasutuste käibemaksutõusu tühistamine.
- Toiduainete käibemaksu vähendamine, et ühtlustada konkurentsivõimet naaberriikidega.
- Elektrihinna alandamine ja energiapoliitika stabiilsus ettevõtlusele.

2. Riiklikud investeeringud ja taristu arendamine

- Vajadus parandada ühendusi (kiirem ja kvaliteetsem rongi- ja maanteevõrk).
- Riiklike asutuste ja ettevõtete hoidmine piirkonnas, et toetada kohalikku elu.
- Kiire ja toimiv internet ja infrastruktuuri investeeringud kui eeltingimus ettevõtluse arenguks.

3. Töötajate ja ettevõtjate toetamine

- Meetmed kvalifitseeritud tööjõu piirkonda meelitamiseks ja hoidmiseks, soodustingimused noortele.
- Ettevõtjatele toetused ja laenuvõimaluste parandamine, et lihtsustada ettevõtlusega alustamist.
- Sotsiaalmaksu ja tööjõuga seotud kulude diferentseerimine regiooniti.

4. Ülereguleerimise ja bürokraatia vähendamine

- Ehitus- ja kasutuslubade ning muude regulatsioonide lihtsustamine.
- EU regulatsioonide ülevaatamine
- Riigihangete süsteemi muutmine, et arvestada regionaalsust.

5. Piirkonna maine ja arendustegevus

- Kagu-Eestile eraldi staatuse andmine turismi ja ettevõtluse arendamiseks.
- Unikaalsuse esiletõstmine, et eristuda ja muuta piirkond atraktiivsemaks.
- Tunnustus edukalt eksportivatele ettevõtetele.

Piirkonna arengueeldused ja ressursid

1. Peamised arengueeldused

Majandus ja ettevõtlus

- Piiriülene koostöö Lätiga – Lätis tehtavad otsused on viimasel ajal läbimõeldumad, mis võib kasuks tulla ka Eesti ettevõtjatele.
- Puidutööstuse arendamine ja lisandväärtuse loomine – ressursside töötlemine kõrgema lisandväärtusega toodeteks aitab tugevdada piirkonna majandust.
- Tööstusalade arendamine ja toetamine – piirkonnas vajatakse rohkem tööstusi, mis looksid töökohti ja stabiliseeriksid majanduslikku olukorda.
- Väiketootjate ja elustiili ettevõtete toetamine – palju võimalusi on turismiga seotud ettevõtete, käsitöö ja mahetootmise edendamiseks.

Infrastruktuur ja taristu

- Kiire ja taskukohane internet ning elektriühendused – piirkonna areng sõltub tugevalt heast digitaristust ja taskukohasest energiavarustusest.
- Raudteeühenduste ja kiire transpordi arendamine – Võru ja Tartu vahelise transpordi parandamine soodustaks majandust ja inimeste liikumist.
- Teede kvaliteedi parandamine – tolmuvaba kattega teede ja üldise teehoolduse parandamine aitaks kaasa ettevõtluse arengule.

Haridus ja tööjõud

- Väimela kutsekooli ja Kood Võru potentsiaal – kutseõppe ja ettevõtluse tugevam koostöö aitab koolitada kvalifitseeritud tööjõudu.
- Tööhõive ja oskustööliste kaasamine – võõrtööjõu vajadus on suur, kuna kohalik elanikkond väheneb.
- Kohaliku tööjõu hoidmine ja koolitamine – vajalikud maksuerisused ja majanduslikud stiimulid, et inimesed ei lahkuks piirkonnast.

Turism ja keskkond

- Loodusturismi arendamine – matkamine, puhkemajandus ja looduselamused on tugeva potentsiaaliga valdkonnad.
- Euroopa tasemel turismiobjektid – Haanja koguperekeskuse ja jõuluvana harukontori loomine võiksid olla unikaalsed tõmbenumbrid.
- Kultuuripärandi ja kohaliku identiteedi tugevdamine – Võrumaa ökomaakonna idee ning pärimuskultuuri turundamine.

2. Piirkonna ressursid

Piirkonnas on mitmeid tugevaid ressursse, mida saab arendada ja paremini ära kasutada:

Loodus ja elukeskkond

- Kaunis ja puhas loodus – metsad, järved ja loodusobjektid loovad head võimalused nii elamiseks kui ka turismi edendamiseks.
- Looduslähedus ja vaikus – tugev argument nii turismi kui ka elukeskkonna arendamisel.
- Ökoloogiline ja jätkusuutlik tootmine – piirkonnas on potentsiaali mahepõllumajanduseks ja loodusressursside väärindamiseks.

Inimkapital ja ettevõtlusvõrgustik

- Kogukond ja koostöö – inimeste omavaheline koostöö ja võrgustikud on tugevad, mida saab suunata ühiste eesmärkide saavutamiseks.

- Omavalitsuse roll ettevõtluse toetamisel – vajadus omavalitsuse suuremaks panustamiseks ettevõtluse edendamisse ja haldusprotsesside lihtsustamisse.
- Mikroettevõtluse soodustamine – väiketootjate ja kohalike ettevõtete arenguvõimalused, näiteks toiduainete ja käsitöö tootmises.

Majanduslikud stiimulid

- Maksuerisused ja riiklikud toetused – ettevõtluse ja tööhõive soodustamiseks vajatakse maksusoodustusi ja investeeringuid.
- Tööstuse toetamine läbi tehnoloogia ja innovatsiooni – IT-sektori kaasamine tööstuse efektiivsuse tõstmiseks.

Kokkuvõtlikult saab arengueelduste ja ressursside põhjal välja tuua järgmist:

Tugevused:

- Looduskeskkond ja turismi võimalused – ideaalne loodusturismi ja mahetootmise edendamiseks.
- Tugev hariduspotentsiaal – kutseõppe ja IT-sektori areng aitab luua uusi töökohti.
- Koostöövõimalused Lätiga, aga ka kohalike ettevõtjatega – piiriülene (nii riigi- kui maakonnapiiri) koostöö võib avada uusi turge ja arenguvõimalusi.

Väljakutsed:

- Tööjõupuudus ja elanikkonna vähenemine – vajalik on kas sisserände soodustamine või maksuerisused kohapealsetele elanikele.
- Infrastruktuur ja taristu puudujäägid – teed, internet ja elektritaristu vajavad parendamist.
- Maksusüsteemi ja omavalitsuste suhtumine – ettevõtluse toetamiseks tuleks rakendada maksusoodustusi ja lihtsustada regulatsioone.

Soovitused:

1. Tugevdada piiriülest koostööd Läti ja teiste piirkondadega.
2. Soodustada tööstuse ja IT-sektori koostööd, et suurendada innovatsiooni ja lisandväärtust.
3. Parandada internetiühendust ja taristut, et toetada kaugtööd ja ettevõtlust.
4. Investeerida kutseharidusse ja ettevõtete praktikaprogrammidesse.
5. Arendada turismi- ja puhkemajandust, kasutades ära piirkonna loodusressursse ja kultuuripärandit.
6. Rakendada maksusoodustusi ja riiklikke toetusi väiksemates piirkondades ettevõtluse arendamiseks.